

Offer eller förövare?

En kvalitativ studie om yrkesverksamma socialarbetares syn på unga mäns situation inom hedersproblematik.

Av Hannah Nilsson och Caroline Sjöholm

VT- 2012

Handledare: Yvonne Johansson

Abstract

Title: Victims or perpetrators – a qualitative study on professional social worker’s perception of young men’s situation in an honour context.

This qualitative study is based on seven semi-structured interviews with professionals who encounter honour related issues in their work. The focus of the interviews and this study is the young men and their situation. Our intention was to see how these professionals perceive the young men they meet and how they describe their situation in patriarchal families. The task to control and sometimes punish young women in the family falls on the young men and they do not really have an opportunity to question this. If they do, they can become victims of the same treatment as the women have to endure. Our view is that the media focuses almost exclusively on the affected women and how they are victims for an oppressive system. When the general debate mentions young men it is often as the role of the perpetrator. Should we ask ourselves if these young men should be seen as victims as well? With this study we want to highlight this issue.

Our results reveal that social workers and school counsellors meet more girls in the honour context and that one reason for that is that the boys are overlooked. Some professionals have trouble seeing boys as victims of honour related issues, partly because they are not open with the fact that this is what they need help with. The effect of the boys not seeking help for honour related issues is that there is not any good recourse for helping them. Our informants feel that these boys are confused since they live with one foot in their family’s culture and one as a normal Swedish teenager. Despite this confusion the informants experience that this has become normal and that the boys accept that it is the way it has to be.

The ideal victim is not someone that feels like a victim or in fact is one, instead it is the one that the society points out as a victim. There are six criteria’s a person or group needs to fill to become ideal and the author points out the difficulty for men to fulfil these. This perhaps, contributes to the fact that professionals have trouble seeing young men they meet as victims of honour violence. The society uses the media to separate what is good and what is bad and this is difficult to do when the line between predator and victim is diffuse. This could be the reason why the young men are seen as no more than a predator.

Keywords: honour, honour violence, honour killing, young men, masculinity,

heder, unga män, hedersmord, hedersvåld, honour, honour violence och manlighet

Tack!

Vi vill först och främst tacka våra informanter för att de ställt upp och delat med sig av sin kunskap. Det har varit mycket givande. Vi vill även säga ett stort tack till vår handledare för all hjälp och stöttning. Till sist vill vi tacka varandra för ett bra samarbete, det har varit väldigt roligt!

Samarbetet har fungerat bra då vi haft en jämn uppdelning av arbetsbördan. Vi har delat upp litteraturen och sedan diskuterat den tillsammans för att båda kunna ta del av allt. Vissa delar av uppsatsen har skrivits ihop och andra har delats upp för att sedan diskuteras och renskrivas tillsammans.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.2 Problemformulering.....	5
1.3 Syfte och frågeställningar.....	7
1.4 Avgränsningar.....	7
1.5 Begrepp.....	8
1.6 Litteratur.....	9
1.7 Tidigare forskning.....	10
1.7.1 Ett manligt perspektiv.....	10
1.7.2 Hedersproblematik.....	11
1.7.3 Offerskap.....	13
2. Metod	14
2.1 Val av metod.....	14
2.2 Urval och urvalsprocess.....	14
2.3 Genomförande av intervju.....	15
2.4 Mer om kvalitetssäkring.....	17
2.4.1 Förförståelse.....	18
2.5 Databearbetning och analysmetod.....	19
2.6 Etiska överväganden.....	20
3. Teori	21
3.1 Det ideala offret.....	21
4. Resultat	22
4.1 Att leva i två världar.....	23
4.2 Kontrollen ses som normal.....	24
4.3 Problemets karaktär.....	25
4.4 Resurser.....	27
4.5 Yrkesverksamma socialarbetares syn på killarna.....	28
5. Analys och diskussion	30
5.1 Analys.....	30
5.2 Diskussion.....	33
7. Litteraturlista	35
7.1 Övriga källor.....	36
7.2 Bilaga 1 - informationsbrev.....	37
7.3 Bilaga 2 - intervjuguide.....	38

1.1 Inledning

Den 23 april 2012 fylldes tidningarna med rubriker om ett misstänkt hedersmord och att den misstänkte gärningsmannen satt häktad. Media var snabba med att rapportera att den misstänkte gärningsmannen var offrets yngre bror. Pojken var sexton år gammal. I allmänhetens ögon är den här pojken en förövare och ett monster, vilket inte är förvånande eftersom han har begått ett fruktansvärt brott. Modern till offret och pojken blev senare misstänkt för anstiftan till mord. Det innebär att hon kan ha medverkat i planering och gett råd som gjort utförandet av brottet möjligt (Brottsbalken kap 3:4). Det är enkelt att konstatera att pojken är en förövare. Svårare är det att förstå hur moderns agerande påverkat honom i sitt handlande. Kanske är det för simpelt att kategorisera pojken som endast förövare?

1.2 Problemformulering

Sverige är idag ett mångkulturellt land med individer från många olika bakgrunder, alla med sin egen historia. Det är till synes oundvikligt att det uppstår kulturkrockar som kan leda till problem i samhället. På senare tid har hedersproblematik uppmärksammats som ett sådant problem. Medierna rapporterar om hedersmord och hur hjälpen inte hunnit nå fram. Den generella debatten som förs i media formar vår bild av problemet och vi upplever att störst fokus ligger på kvinnor som offer och deras utsatthet. Självfallet är detta viktigt men det är även nödvändigt att belysa de unga mäns situation. Hamednaca (Hansson, 2010) håller med och påpekar dessutom att detta gör unga män till osynliga offer. De blir offer för ett tänkande som för dem kan sluta i tvångsäktenskap, misshandel, isolering och i värsta fall mord. De här unga männen kan alltså drabbas på samma sätt som flickor, om det är de som motsätter sig familjens äktenskapsplaner, traditioner eller om de hamnar i kriminalitet och missbruk. En annan sexuell läggning än den heterosexuella kan även anses skada familjens heder. Baladiz (2009) konstaterar att en ung man drabbas av tvångsäktenskap och arrangerade äktenskap varje gång en flicka drabbas av det. De får inte heller välja vem de ska gifta sig med och således är situationen densamma för båda. Dock med skillnaden att vi inte pratar om de unga männen på samma sätt.

Det är de unga männen som är arvstagar efter sina fäder och därav så läggs ett stort ansvar på dem att föra vidare kulturen och familjens värderingar till framtiden. De formas tidigt till att göra detta. Det blir även de som måste vara uppmärksamma på rykten bland syskonen och framförallt sådant som har att göra med flickorna och det som kan skada familjens heder. De drabbas ännu en gång genom att de tvingas vara kontrollerande och straffande mot flickorna i familjen och geografiskt nära släkt. Grunden till att de fått den uppgiften är att starkt patriarkala samhällen har ett

normsystem där männen är de som ska försörja och skydda familjen, samtidigt som de är kollektivets ansikte utåt och dess representanter. De unga männen inom familjen formas därför tidigt till att senare kunna ta sig an den rollen (Hansson, 2010). Carbin (2010) beskriver den patriarkala familjen som en hierarki, där fadern är längst upp med sönerna under sig, följt av modern med dottrarna i botten. Kvinnorna ses alltså som underordnade och släktens egendom, vilket gör att pojkar är mer värda än flickor. Då familjens heder är kopplad till flickornas sexualitet och kyskhet, så är det männen som måste kontrollera den.

Det kan vara så att hederstänkandet förstärks av att migrera till ett land med andra normer. Det uppstår då en risk för att det man är van vid faller samman då det nya samhället inte har lika värderingar. Konsekvensen blir att familjen istället håller hårdare på det man tror på, det vill säga hårdare kontroll och sanktioner. Samtidigt försvinner släkten och kollektivet finns endast på distans. Mannen som tidigare haft deras hjälp står nu ensam med ansvaret att skydda och bevaka flickorna. Västerländska värderingar kan då ses som direkta hot mot detta och rädslan för att flickorna ska anamma dessa värderingar infinner sig. Då pappan inte har släkten som hjälp läggs ett större ansvar på sönerna att hjälpa dem göra sitt jobb. De unga männen får ingen egentlig möjlighet att ifrågasätta den här uppgiften. De är framtidens män och måste ta ansvar för släktens välstånd (Hansson 2010).

Kulturer, traditioner och värderingar är i ständig rörelse. Den här förändringsprocessen blir uppenbar när man blickar tillbaka i historien och ett exempel på det är den svenska synen på manlighet. De som är medelålders idag har ofta vuxit upp med en bild av mannen som familjens överhuvud, ansiktet utåt och den som skulle straffa barnen vid otillåtna handlingar. Mannen skulle även försvara sin familj och förväntningarna på pojkar har därmed varit förknippade med mod, styrka och ett begränsat känsloliv (Hansson, 2010). I takt med jämställdhetens framgång i Sverige är det här inte lika påtagligt idag, då kvinnans ställning har förbättrats. Den svenska historien innehar fler exempel på att vi i Sverige tidigare haft ett hederstänkande. Under 1500-1700 talet var heder och ära viktigt att ta hänsyn till i sina handlingar och ställningstaganden. I det sociala umgänget och klassamhället var heder en oundgänglig egenskap och statsmakten kunde straffa individer för ärekränkning (Wikan, 2004). Vi funderar över huruvida det är så att tid är en viktig faktor när det gäller hedersproblematik. Är hedersproblematik en generationsfråga och något som kommer att förändras? Det här diskuterar Baladiz (2009) och tillägger att det är viktigt att se hedersproblematik ur ett annat perspektiv. Det räcker inte att ha insatser för utsatta kvinnor, då det är de unga männen som kommer att upprätthålla hedersproblematiken. Detta medför att de inte fullt ut kan vara en del av den ungdomskultur som finns och den tillvaro deras vänner i skolan lever i. Behöver vi kunna se dem som offer för att de ska bli inkluderade i debatten? En debatt som kanske möjliggör en förändring vid generationsskiftet.

Teorin om det ideala offret (Christie, 2010) problematiserar hur vi i samhället ser på offer och förövare, och i uppsatsen använder vi oss av denna teori för att belysa och förstå den information vi erhållit av de yrkesverksamma informanterna vi har intervjuat. Vår initiala uppfattning var att det behövs en bredare syn på de unga männens situation, vilket gjorde oss intresserade av att ta reda på vilka uppfattningar yrkesverksamma som kommer i kontakt med unga män och hedersproblematik har i frågan.

1.3 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att belysa och förstå hur yrkesverksamma socialarbetare uppfattar unga män och hedersproblematik, och hur de ser på de unga männens situation och deras diffusa roll som offer och förövare.

- Hur uppfattar yrkesverksamma socialarbetare unga män inom hedersproblematik?
- Hur ser yrkesverksamma socialarbetare på unga mäns diffusa roll som både offer och förövare?

1.4 Avgränsningar

Diskussionen om huruvida begreppet ”hederskultur” är rätt att använda eller inte, går bland annat Carbin (2010) in på. Hon menar att det finns en risk med att prata om ”hederskulturer” som ett problem som då omfattar hela kulturer och folkslag. Istället bör man prata om problem i enstaka patriarkala familjer. Under studiens gång har vi dock stött på yrkesverksamma personer som anser att kultur och tradition spelar en stor roll inom hedersproblematiken, vilket är ett intressant fokus för en annan uppsats. Vi har valt att inte fokusera på kulturbegreppet eller belysa kulturella skillnader. Det finns en risk för att det leder till ett ”vi och dem” – tänkande (Carbin, 2010) som vi inte är ute efter. Darvishpour (Hansson, 2010) fortsätter diskussionen och menar att det kulturaliserade perspektivet är för endimensionellt och missar andra viktiga aspekter såsom kön, migration och maktförskjutningar inom familjen efter invandringen. I den här studien har vi valt att inte jämföra hedersrelaterat våld med mäns våld mot kvinnor, då vi inte heller har fokus på genus. Istället koncentrerar vi oss på individen, men vi kommer även att relatera till viktiga faktorer och möjliga orsaker och samband på strukturnivå. Vi har valt att endast fokusera på pojkar och unga män, och belysa den roll de får inom hedersproblematiken. Den benämning vi kommer att använda när vi diskuterar denna problematik i uppsatsen är just hedersproblematik.

1.5 Begrepp

Heder: I Europeisk historia och i icke-västliga samhällen så har heder haft en könsdimension. Det finns uttryck som ”en man av heder” och ”en ärbär kvinna”, inte tvärtom. Mannen har varit den som representerat familjen utåt och förvaltat dess heder. Kvinnan var då ett hot mot mannens heder på grund av sin sexualitet och heder är alltså inte kopplat till mannens egna beteende. Vissa europeiska länder hade dueller under 1500 – talet, för att kunna försvara männens heder, som kunde förstöras om hustrun kopplats till en annan man. Andra lösningar på otrohet och misstänkt otrohet var att döda eller förskjuta kvinnan. Heder handlade om socialt anseende och andras respekt (Wikan, 2004). Vidare förklarar Wikan (2004) hur heder på vissa språk byts ut mot ”ansikte utåt” och hur det i vissa samhällen inte går att ”tappa ansiktet” och samtidigt behålla hedern. I andra samhällen, som exempelvis Sverige, Norge och England går det att göra bort sig utan större problem. Vikten av omvärldens värderingar gör att ryktet blir väsentligt och ett dåligt sådant kan förstöra för en hel familj, vilket gör att värnandet av privatlivet blir centralt.

Enligt Wikan (2004) är begreppet heder svårt att översätta mellan språk då det har olika innebörder, olika referensområde och väcker olika associationer hos olika människor. Heder behöver till exempel inte nödvändigtvis betyda våld mot kvinnor och kan heller inte förstås som strukturellt våld mot kvinnor, eftersom även män drabbas. Wikan (2004) menar att det är här problemet ligger då det är ett begrepp vi måste använda, och hon trycker på nödvändigheten av ett avgränsat begrepp. När hon själv ska definiera begreppet heder talar hon om en hederskod med tydligt specificerade regler för hur du får och förlorar heder. Om du följer dem är samhället skyldigt att visa dig respekt och om du inte gör det förlorar du din heder, samt sprider samma öde till andra då heder är en kollektiv företeelse. En kvinna som en man är förmyndare över, en dotter, syster, kusin eller brorsdotter kan dra skam över mannen genom sina handlingar, vilka ofta är kopplade till sexualitet. Det råder inga tvivel om vilka reglerna för den här hederskoden är och de kan betraktas som grundläggande värderingar. Någon tvekan finns det heller inte om hur reglerna specificerar hur du kan få tillbaka din stolthet om du förlorat den (Wikan, 2004). Istället för att använda begreppet heder har vi i denna uppsats valt att använda oss av begreppen ”hedersproblematik”, ”hedersnormer” och ”hederstänk” för att få variation och för att komma bort från kulturbegreppet.

Hedersrelaterat hot och våld: Om flickan eller kvinnan i en patriarkalisk familj skulle gå emot familjens och släktens krav på hennes beteende, i synnerhet sexuella beteende, måste hon bestraffas. Dessa bestraffningar kan innebära förskjutning, misshandel eller i värsta fall döden (Schlytter, 2004). Ofta är detta ett kollektivt beslut och ”*mordet på dessa flickor ses sålunda inte som en*

persons handling, utan ett kollektivs. Det är en produkt av ett manligt kollektiv där den/de som utses till att utföra handlingen har en underordnad ställning” (Schlytter, 2004, s 47). Pojkar och unga män kan även de bli offer för förskjutning, misshandel och mord om de går emot familj och tradition för en flickas skull. De kan också skada familjens heder genom missbruk eller kriminalitet (Baladiz, 2009). I vissa länder ses brott som begås i hederns namn som förmildrande och påföljderna blir inte så allvarliga för gärningsmannen (Schlytter, 2004).

Unga män: Målgruppen för vårt arbete är unga män mellan 12 och 25 års ålder. I resultatdelen benämner vi även dem som ”killar” då våra informanter använde sig av detta begrepp.

Patriarkala samhällen: Samhällen med en tydlig könsmaktsordning där mannen är överordnad kvinnan. Denna patriarkala grundsyn genomsyrar familjeliv, traditioner och samhället i helhet. Hedersrelaterade förhållnings- och tankesätt är ett tydligt inslag (Carbin, 2010).

Kollektivet: I den här uppsatsen använder vi ordet kollektiv som ett samlingsbegrepp för familj, släkt, vänner, grannar och andra individer i ens närområde.

1.6 Litteratur

Vi sökte i ett tidigt skede efter tidigare forskning och relevant litteratur inom området. För att göra det använde vi oss främst av sökmotorn LIBRIS. Av det fick vi goda resultat och vi fann de mest omtalade böckerna och rapporterna inom området, som vi kommer att presentera i nästa avsnitt. De sökord som gav bäst träffar för oss var heder, unga män, hedersmord, hedersvåld, honour, honour violence och manlighet. Vi blev även tipsade av våra informanter om material som de själva tyckte var relevant. Utöver det använt oss av referenslistor för att komma åt förstahandskällor. Eftersom hedersproblematik är ett område som blivit mer uppmärksammat på sistone så upplever vi att det finns mycket litteratur och många rapporter från kommuner som behandlar hedersproblematik generellt. Tunnare blir det när det kommer till det som berör unga män och hedersproblematik. De nämns ofta men inte utförligt. Det har därför varit ett omfattande sällningsarbete att välja ut vilka av dessa böcker som var relevanta då de inte direkt behandlar vårt område. Vi har valt att använda några av dem för att reda ut begrepp och som komplement till de böcker vi funnit som har fokus på unga män.

1.7 Tidigare forskning och dagens kunskapsläge

Vår utvalda litteratur består av tidigare forskning inom ämnet och annat material av varierande status. När vi har valt vår litteratur har vi försökt ringa in en förståelse från olika typer av källor. Det har vi gjort för att få en så samlad bild som möjligt av vårt ämne. Den del av vår litteratur som behandlar hedersproblematik är flitigt refererad till i avhandlingar och rapporter inom ämnet. Därmed anser vi att den litteratur som inte kan räknas till forskning ändå har en viss tyngd. Vi har dock varit uppmärksamma på de olika författarnas perspektiv och syfte. Då vi är intresserade av att belysa ämnet i en svensk kontext, har vi valt att avgränsa oss till svensk litteratur.

1.7.1 Ett manligt perspektiv

Författaren Dilek Baladiz (2009) har skrivit en slags handbok för personer som i sitt yrke som kommer i kontakt med pojkar och unga män som vuxit upp med hedersrelaterade normer och värderingar. Baladiz (2009) har gjort direkta intervjuer med unga män i åldern 15 till 23 år om deras inställning till heder. Utifrån resultaten från intervjuerna drar hon vissa slutsatser och ger till sist tips om hur man kan jobba med olika värderingsövningar och hur man kan ha samtal med ungdomar. I sina slutsatser kommer hon fram till att det läggs alldeles för lite resurser på denna målgrupp. Hon menar att det är minst lika viktigt att fokusera på pojkarna som på flickorna. En viktig slutsats hon drar är alltså att det inte räcker att bara erbjuda hjälp till flickorna. För att verkligen kunna göra förändring måste även killarna få stöd i sin situation. Samtliga av de personer som Baladiz (2009) intervjuar vittnar om en kollision mellan två världar. Pojkarna är väl medvetna om att de normer och värderingar som de fått med sig sedan barnsben inte är förenliga med de normer och värderingar som råder i vårt gemensamma västerländska samhälle. Trots att det är ett dilemma för de flesta hur de ska förhålla sig till dessa två världar, tycker man ändå inte att det är något konstigt. Många av de killar som intervjuas är inte ens medvetna om att det ses som ett problem. Denna bok var en av de få böcker vi kunde hitta som endast riktade in sig på unga män inom hedersproblematik.

En annan högst relevant bok för det här arbetet är *Perspektiv på manlighet och heder* (Hansson, 2010) då den har fokus på unga män inom hedersproblematik. En samling författare tar upp olika aspekter, möjliga lösningar och problem inom området, samt delar med sig av berättelser från unga och äldre män. I boken påpekas att på senare tid har mer uppmärksamhet lagts på de unga männen och hur de har ett krav på sig att kontrollera sina systrar. Det kravet innebär en utsatthet i sig och att inte fullfölja det kan sluta med våld och begränsade livsval. De förväntas leva upp till den roll som fadern har i familjen och är de som ska upprätthålla hedersnormerna i framtiden.

Bokens har fokus på att öka förståelsen för de här unga männen och hur det är att växa upp med två uppsättningar av värderingar, de västerländska och de patriarkala. Författarna beskriver möten med killar som är rädda för att deras familj ska bestämma vem de ska gifta sig med, hur de känner sig begränsade och hur de också utsätts för hot och våld om de försöker att motsätta sig familjens regler. Andra berättelser vittnar om hur invandrade föräldrar håller hårdare i sina traditioner i rädsla för att barnen ska anamma det svenska, som för dem känns hotfullt. De kontrollerar sina flickor för att skydda dem för det fria samhället där de kan bli missbrukare eller våldtagna. Vissa föräldrar känner en kluvenhet i att acceptera att deras barn inte har samma uppväxtmiljö som dem och därför inte kan krävas leva på samma sätt som föräldrarna gjort. Boken illustrerar mannens situation vid invandringen till ett annat land och hur konsekvenser som nyss nämnda kan bli följden av det. Författarna efterfrågar ett mångfasetterat sätt att se på hedersproblematik och menar att det inte går att se det från endast en vinkel, då alla infallsvinklar missar något. De väger även in religion och kritiserar hur yrkesverksamma är okunniga när de automatiskt kopplar samman heder med religion och kultur. Vi tappar då förståelse och stöter på motstånd istället för att tillsammans hitta lösningar.

Förra året uppmärksammades en skönlitterär bok skriven av en ung man vid namn Arkan Assad (2011). Boken är en beskrivning av Arkans uppväxt i en patriarkal familj och den berättar hur hans liv vid nitton års ålder förändrades när hans familj gick bakom hans rygg. Hans fader och släkt hade kommit överens om att han skulle gifta sig med sin kusin i hemlandet Irak. Han skildrar hur han blir utfrysad av familj och släkt när han försöker att motsätta sig detta, hur han tillslut genomför giftermålet och väntar på intervju med migrationsverket för att få sin nya fru till Sverige. Arkan drar ut på processen medan hans nya fru väntar själv i Syrien i flera år och han blir mer och mer pressad av sin fader, som i sin tur pressas av kusinens familj. Boken ger en insikt i hur en kille som Arkan, som är uppväxt i Sverige, känner för de traditioner hans familj har. Eftersom vi inte har intervjuat några unga män så känner vi att den här boken är ett bra komplement till vår empiri, samt resten av vår litteratur.

1.7.2 Hedersproblematik

Carbins (2010) avhandling fokuserar på heder utifrån feministisk teori och intersektionalitet. Hon problematiserar begreppet ”hederskultur” och ”heder” i allmänhet. Carbin (2010) menar att man inte kan peka ut hela kulturer som styrs av heder. Däremot finns det enstaka patriarkala familjer och släkter som är starkt präglade av hedersnormer och värderingar. Dessutom tar hon upp en ny företeelse som hon kallar ”kulturrasism”, vilket innebär att fokus har gått från segregering mellan olika folkgrupper till segregering mellan olika kulturer. Dessa kulturer blir också de man ger ansvaret för en misslyckad integrationspolitik. Liksom Baladiz (2009) skriver Carbin (2010, s 70)

om kollisionen mellan två världar. Hon kallar det för kollisionen mellan den ”*invandrade patriarkale mannen*” och det ”*svenska integrerade samhället*”. Carbin skriver ett kort avsnitt om männen och pojkarna som blir drabbade av hedersproblematik. Män och pojkar som är drabbade är svåra att se som offer då det vanligtvis är de som utför kontrollen och övergreppen på kvinnan. Dessutom nämner hon hur olika vi upplever flickor och pojkar när de tar avstånd från hedersrelaterade normer och värderingar. Flickor ses som offer, medan pojkarna ses som modiga hjältar. Vi har använt den här avhandlingen eftersom vi tycker att den bidrar till förståelsen av hedersproblematiken .

Schlytter (2004) fokuserar i sin rapport på vilken roll socialtjänsten har när det gäller individer som söker hjälp för hedersrelaterade problem. Enligt henne har socialtjänsten misslyckats med att hjälpa dessa individer på grund av en bristande lagstiftning och otillräcklig kunskap om området. Istället har organisationer och enskilda individer tagit tag i problemet och utför det arbete som socialtjänsten egentligen borde göra, som en länk mellan myndigheter och medborgare. Schlytter (2004) skriver kort om föräldrarnas och brödernas roll inom hedersproblematiken. Det är framförallt fäderna som tar stryk av sina döttrars opassande beteende då det är deras heder som ska upprätthållas. I de flesta sammanhang är det också de som utför kontrollen över sina döttrar. I skolan och i andra situationer där fäderna inte kan närvara är det dock sönerna som får uppgiften att se till att systrarna beter sig ordentligt. Dessutom finns det ”manliga nätverket” runtomkring som hjälper till att ha koll på flickorna och kvinnorna. Detta nätverk kan vara så stort att man inte ens kan ta taxi utan att familjen får reda på det. Den här rapporten har hjälpt oss att reda ut begrepp och få en bredare förståelse av vårt ämne.

Det allmänna barnhuset i Stockholm är en statlig stiftelse som varje år ger ut 4-5 skrifter som behandlar aktuella frågor. I skriften *Att möta flickor och pojkar i starkt patriarkala familjer – teori och praktik* samlar de yrkesverksamma från olika områdens kunskaper i ämnet, med avsikten att byta erfarenheter kring hur de kan arbeta med frågan. Skriften tar även upp hur unga flickor och pojkar visar sitt motstånd mot det förtryck de lever i och hur de som möter det i arbetet ska förhålla sig till det. Skriftens mål är att öka medvetenheten och utveckla de metoder som yrkesverksamma använder idag. Vi har använt den här skriften som inspiration och som en väg till andra grundkällor som vi kunnat använda oss av.

I *En fråga om heder* använder Unni Wikan (2004) fallet med Fadime för bidra till förståelse om begreppet heder. Hon kopplar samman fallet med mycket fakta för att närma sig en definition av begreppet. Wikan (2004) påpekar att det idag inte går att koppla samman heder med Islam då heder finns överallt och hon ger en historisk beskrivning av hur heder har förändrats genom tiderna. Hon menar att förändringen inte tappat kopplingen till kön och hur mannen har heder medans kvinnan

har skam. Denna skam kan kvinnan behålla om hon kan förvalta sin sexualitet på ett vad som anses lämpligt sätt. Vidare beskriver hon vad hederskoderna innebär och hur dessa koders strikthet varierar från familj till familj, samt från samhälle till samhälle. En grundläggande tanke hon beskriver är hur skammen inte drabbar hedern förrän den är offentlig. Hon menar att det går att genomlida om det hålls privat och pekar på hur Fadimes handling att dra in medierna var otroligt vanhedrande. Wikan (2004) förklarar även hur exil var en lösning i Fadimes fall i stället för mord. Hon tilläts vara med sin pojkvän om hon bröt med familjen och när hon sedan kom tillbaka fyra år senare så återuppstod problemet med mord som följd. *En fråga om heder* har vi använt som hjälp till att definiera begrepp och för att få en egen grundläggande genomgång i ämnet.

1.7.3 Offerskap

Nils Christie har bidragit med ett kapitel i *Det motspänstiga offret* av Malin Åkerström och Ingrid Sahlin (2001). Han beskriver det idealiska offret och förklarar att det inte handlar om vem som ser sig som offer eller vem som faktiskt är det. Istället handlar det om vilka individer som ses som offer av samhället. Det ideala offret har fem, ibland sex, kategorier som behöver finnas för att någon ska kunna vara ett idealt offer. En individ behöver vara svag, syssla med ett respektabelt projekt, vara på en oklanderlig plats, förövaren ska vara större än offret och okänd. Slutligen bör individen vara tillräckligt stark för att själv höja rösten och uppmärksamma sin egen situation. Christie (2001) lägger till ytterligare en typ av offer och det är det ovetande offret, som helt enkelt inte är medveten om sin utsatta situation. Det ideala offret är beroende av en ideal gärningsman som målas upp av samhället som en främmande och ond person. Problemet med detta, menar Christie (2001), är att den bilden ofta inte stämmer med hur det ser ut i verkligheten. Det bidrar till att det blir svårt för allmänheten att ta ställning när förövaren och offret flyter ihop i samma individ. Vi har använt teorin om det ideala offret för att belysa och förstå de resultat vi har fått av våra intervjuer (se närmare beskrivning av teorin i kapitel tre).

Olika typer av offerskap är något som Nilsson (2003) skriver om. Bland annat tar han upp omedvetna offer som utsätts för övergrepp och traumatiska upplevelser utan att de vet om det. Han skriver också om hur skulden kan läggas på offret. Dessutom diskuterar han Christies teori om det ideala offret och därför har vi använt Nilsson (2003) som stöd för den teori vi valt.

Heberlein (2005) skriver också om offerskap med inriktning på kränkningar och förlåtelse. Hon tar upp hur en individ kan vara både offer och förövare samtidigt och nämner hur ett offer även kan bli förövare genom att utsätta andra för samma övergrepp man själv blivit utsatt för. Enligt Heberlein så hjälper medierna oss att måla upp en stereotyp bild av gärningsmannen, när de rapporterar om individers personliga erfarenheter. Dessa erfarenheter kan bli normer och skapar en

felaktig bild av verkligheten. Hon tar vidare upp uppfattningen om epistemologiskt villkor för moraliskt ansvar. Det innebär att förövaren i fråga själv måste ha insikten om att han eller hon har gjort något fel och dess konsekvenser för att kunna ställas till ansvar för det. Om individen inte är det är dennes handlingar ursäktade. Avhandlingen har varit till hjälp som komplement i relation till Christies (2001) teori om det ideala offret.

2. Metod

2.1 Val av metod

Vi har valt att använda oss av kvalitativ metod för insamling av empiri. Detta har vi gjort genom att intervjua sju yrkesverksamma socialarbetare som kommer i kontakt med den målgrupp vi valt att fokusera på. En kvalitativ metod har inte lika strikta anvisningar och regler kring datainsamling som en kvantitativ metod har (Bryman, 2011), vilket har gjort att vi kunnat vara mer följsamma i processen och på det sättet nå djupare. Bryman (2011) menar att det öppnar för en mer tolkande ansats, vilket är lämpligt för undersökningen då vi vill belysa och förstå hur yrkesverksamma ser på unga män och deras roll inom hedersproblematik.

2.2 Urval och urvalsprocess

När vi har gjort vårt urval till intervjuerna har det varit målinriktat. Målinriktat urval innebär att få forskningsfrågorna att stämma överrens med urvalet (Bryman, 2011). De personer vi har intervjuat är alltså relevanta för forskningsfrågorna. Vi koncentrerade oss på att kontakta socialsekreterare, skolkuratorer och andra professionella som kommer i kontakt med hedersproblematik. Det visade sig vara svårt att få tag på personer som hade möjlighet att ställa upp på intervjuer. Särskilt socialsekreterare var svåra att få tag i och ännu svårare att boka tid med. Däremot hjälpte flera av dem till att hänvisa oss vidare till andra yrkesverksamma personer som de rekommenderade. På så vis omvandlades vårt ursprungliga urval till snöbollsurval. Snöbollsurval innebär alltså att personer informerar om andra personer som skulle kunna ge relevant information (Bryman, 2011). Vi fick till slut tag på sju informanter och vi upplever att de är kunniga och insatta på området, vilket stärker kvalitén på vår empiri. Informanterna består av både kvinnor och män, men vi har valt att benämna samtliga som ”hon” i resultatdelen.

Undersökningens tidsramar gjorde det inte möjligt för oss att täcka en större population och därför valde vi att rikta in oss på stadsdelar där hedersproblematik är mer förekommande. Det ämne vi har skrivit om och den fråga vi har valt att belysa kan uppfattas som känslig då många är oense

om vad heder egentligen är. Vi har hela tiden varit öppna för att heder är ett fenomen som finns i alla kulturer och samhällen. Däremot finns det vissa länder där patriarkala strukturer är starkare och mer påtagliga än i andra länder (Allmänna barnhuset, 2005:4). I starkt patriarkala strukturer är heder ett vanligt inslag och därmed också dess problematik (Carbin, 2010). För att kunna hitta yrkesverksamma socialarbetare och socionomer som kommer i kontakt med hedersproblematik var vi tvungna att undersöka vilka stadsdelar som statistiskt sett har invånare som kommer från dessa länder. Med hjälp av Malmö stads hemsida hittade vi statistik som visade att två stadsdelar var utmärkande (Malmö stads hemsida a. och b., 2012). Andra stadsdelar har också höga antal och hade varit relevanta i en större undersökning, men på grund av tidsbrist så valde vi att koncentrera oss på de två stadsdelar med högst siffror.

På grund av att vi gjort vårt urval på detta sätt är det svårt för oss att generalisera den här undersökningen. Kritiker påpekar dock att det redan från början är svårt att generalisera kvalitativa undersökningar. Ostrukturerade intervjuer med ett mindre antal individer från ett specifikt område eller organisation, vid olika tidpunkter, gör det omöjligt att applicera resultatet på andra miljöer. Individerna som intervjuas kan således inte ses som ett representativt stickprov för populationen (Bryman, 2011), vilket heller inte var vår avsikt.

2.3 Genomförande av intervju

Innan vi genomförde intervjuerna såg vi till att skicka ett mail med ett bifogat informationsbrev. På så vis fick intervjupersonerna tid att läsa igenom, både vad vi ämnade skriva om i vår uppsats och hur upplägget på intervjun skulle vara. I informationsbrevet informerade vi bland annat om konfidentialiteten och deltagarnas rätt till att när som helst hoppa av eller avbryta en pågående intervju. Innehållet i informationsbrevet skriver vi mer om i avsnittet om etiska överväganden.

För att göra det så smidigt som möjligt gjorde vi upp om att en av oss skulle sköta alla telefonsamtal, medan den andra skötte mailkontakten med intervjupersonerna. Under intervjuerna hade vi hjälp av en intervjumall med färdiga frågor och följdfrågor. På så vis såg vi till att behålla den inriktning vi önskade under samtalet. Vi valde att genomföra alla intervjuer tillsammans, men vi turades om att hålla i dem. Däremot fick den som inte höll i intervjun flika in med följdfrågor eller ta upp sådant som den andra kanske missade. Vi upplevde att intervjuerna blev mer som samtal med en viss riktning, istället för renodlade intervjuer. Om vi hade delat upp oss så att vi bara hade varit en som intervjuade hade intervjuerna förmodligen fått annan struktur. Båda var överrens om att det blev en avslappnad stämning när vi var två. Innan vi genomförde intervjuerna diskuterade vi huruvida det skulle vara bättre om vi bara var en som intervjuade. Vi bestämde att genomföra den första intervjun tillsammans och se hur det gick. Eftersom det gick bra och intervjupersonen

verkade avslappnad så fortsatte vi på det viset.

Intervjuerna vi har genomfört har varit semistrukturerade. Denna metod har gjort det möjligt att ställa specifika frågor, samtidigt som intervjupersonerna får möjligheten att svara fritt och inkludera annat som de anser är relevant (Bryman, 2011). Under samtliga intervjuer fick vi ta del av nya infallsvinklar och annan viktig information som berikade vår datainsamling. Det gjorde det alltså möjligt för oss att samla in empiri som vi annars inte hade fått tillgång till. Samtidigt tillåter metoden intervjuaren att hålla intervjuerna inom vissa ramar så att man inte kommer ifrån det som är relevant (May, 2001), vilket dessutom har underlättat behandlingen av empirin. Ingen av oss är vana intervjuare och därför har det varit en trygghet för oss att ha en intervjumall (se bilaga 2) som vi har kunnat följa.

Under intervjuerna har vi tänkt på att inte ställa ledande frågor. Det har dock varit lite problematiskt efter den första intervjun då det uppstod en nyfikenhet på att se om de andra informanterna tänkte likadant. Vi har även haft i åtanke att det är viktigt att hålla små pauser under intervjuerna för att ge intervjupersonen tid att tänka efter. Slutligen har vi även gjort små muntliga sammanfattningar under intervjuerna för att försäkra att vi förstått personen rätt och om de tycker att vi har missat något.

Vi är medvetna om det faktum att vi är två kvinnor i tjugooårsåldern kan ha påverkat vilken inställning intervjupersonen intog. Detta kan ha påverkat vad som uppkommit i intervjun och därmed resultatet av undersökningen. May (2001) påpekar att det är viktigt att ha olika intervjuare med olika kön, ålder, etnicitet och "språkligt uttrycksätt" för att i största möjliga mån få fram en så sanningsenlig bild som möjligt av det man vill undersöka. I detta fall har vi varken haft tid eller resurser till detta. Det faktum att vi är två stycken som har genomfört undersökningen ser vi dock som positivt. Det gör att vi har haft två perspektiv och är två som har tolkat och analyserat. Eftersom kvalitativa resultat bygger mycket på forskarens uppfattning om vad som är viktigt att belysa och förstå, finns det en risk för att resultaten blir subjektiva (Bryman, 2011). Vi menar att den risken minskar då vi är två personer. Något vi troligen inte kan kringgå är svårigheten med replikerbarheten. Bryman (2011) menar att forskaren är viktig i insamlingen av empiri då inriktningen av undersökningen avgörs av vilka intressen som finns och därmed vad som observeras. Detta har vi försökt att hantera genom att lyfta fram vår förförståelse (se avsnitt 2.4.1).

Trots att vi har använt oss av semistrukturerade intervjuer för att ge möjlighet för de intervjuade att tala mer fritt, så har vi haft en förutbestämd bild av vad vi vill undersöka. Därav har det troligen påverkat vårt fokus i behandlingen av empirin.

2.4 Mer om kvalitetssäkring

Det är av vikt att se över resultatets reliabilitet och validitet. Det råder dock en kluven diskussion om huruvida begreppen ska användas i kvalitativa studier. Vissa forskare menar att det inte är relevant medan andra menar att det är eftersträvansvärt. Vi har ändå valt att föra diskussionen för att vara så öppna som möjligt i vår process. Reliabilitet innebär att undersökningen ska vara upprepbar. En undersökning ska alltså kunna uppnå samma resultat oavsett när den görs. Validitet uppnås när undersökningen mäter det den ska mäta och inte använder fakta utanför sin kontext (May, 2001). För att öka reliabiliteten har vi spelat in alla intervjuer och transkriberat dem. Det utskrivna materialet kan fungera som stöd, kan förbättra författarens minne och därmed minska risken för feltolkningar. Nackdelen med att använda sig av inspelning vid intervjuer är att personen man intervjuar kan hämmas eller bli nervös av utrustningen (Bryman, 2011). Därför har vi förberett informanterna i vår studie genom att informera dem om inspelningen innan varje intervjutillfälle, både över telefon och via ett bifogat informationsbrev över mail.

Bryman (2010) diskuterar hur bristande transparens är ett återkommande problem inom kvalitativ forskning. Detta problem innefattar svårigheter att se exakt vad forskaren har gjort och hur den kommit fram till något. Det här har vi tänkt på när vi har beskrivit processen för insamling av empiri och analys. Vi har försökt vara så öppna som möjligt med hur vi har gått tillväga och varför vi tagit de beslut vi tagit.

Under intervjuer är det lätt hänt att man kommer in på intressanta sidospår som inte är relevant för det man undersöker. För att öka validiteten på arbetet har vi hjälpts åt att se till att allt gått rätt till i undersökningen och att vi följt vårt syfte. Det finns dock en risk för att man under forskningsprocessen tappar fokus från sitt syfte, och istället styrs av tidigare analyser på området, och detta kallas för inifråntendensen (Jönson, 2010). För att undvika denna tendens har vi försökt se till att det hela tiden finns en koppling till vårt syfte och våra frågeställningar. Ytterligare en problematisk tendens som Jönson (2010) tar upp är vittnestendensen som innebär att man snarare bekräftar teorins funktion än att undersöka orsakerna bakom de resultat man får fram. Detta har vi försökt undvika genom att utgå ifrån vårt syfte och frågeställningar istället för den teori vi valt, i forskningsprocessen.

När vi gjorde vårt urval utgick vi ifrån att de vi intervjuade hade en viss kunskap som vi var ute efter. Vi var ute efter att få information om ett visst område. Det är dock viktigt att ha i åtanke att alla de personer som intervjuas har olika kunskap och utgångsläge (Blom, Morén, Nygren, 2006), även om vi i stort sett pratade om samma sak i alla intervjuer. Ytterligare en företeelse som påverkat reliabiliteten i vår undersökning är tyst kunskap, då personer vi mötte bland annat utgick ifrån det. Denna tysta kunskap är ingenting som vi genom teorier kan bevisa. Det är de erfarenheter

och reflexer som vi använder oss av i givna situationer (Blom, Morén, Nygren, 2006). Det är alltså den kunskap som informanterna har fått genom sitt arbete, men också genom livet i helhet.

Under tiden för insamling av empiri och skrivandeprocessen har vi försökt att vara så noggranna som möjligt när det gäller inspelning och transkribering. Vi har genomfört transkriberingen så snart som möjligt efter varje intervju när det var färskt i vårt minne, vilket är viktigt enligt Bryman (2011). Vi har inte haft som mål att besvara en fråga, utan endast belysa och förstå ett fenomen. Det innebär att vi hade lättare att förhålla oss neutrala vid insamlingen av empirin eftersom vi inte förväntade oss ett bestämt resultat. Vi har försökt förhålla oss öppna inför det som kunde komma att visa sig i resultaten.

2.4.1 Förförståelse

När vi först kom på idén att vi skulle skriva om pojkar och unga män inom hedersproblematik trodde vi inte att det var ett ämne som så många pratade om. Vi var inte säkra på att det skulle gå att hitta tillräckligt med information om ämnet och vi tog för givet att vi skulle behöva lägga mycket tid på att leta upp tidigare forskning. Det var svårt, men det finns ett fåtal personer som har skrivit om det. Efter att ha genomfört alla intervjuerna insåg vi också att många pratar om det, men att det är först på senare tid som man börjat uppmärksamma vår målgrupp.

Den allmänna bilden av hedersproblematik är att det är flickor och kvinnor som blir drabbade av det. När media rapporterar om brott som begåtts i hederns namn är det nästan uteslutande kvinnan som är offer och mannen som är förövare. Männerna framställs som horribla och media ger inte plats för någon typ av förståelse för grundläggande orsaker till problemet. Denna stereotypa bild är svårt att värja sig mot, både som läsare och som författare. Under arbetets gång har vi haft detta i åtanke för att undvika att omedvetet dra slutsatser som inte har en korrekt teoretisk eller praktisk grund. Återigen är det därför bra att vi är två personer som skriver eftersom vi kan ifrågasätta varandra.

Vi kan ha olika förutbestämda antaganden som är omedvetna och som grundar sig i fakta vi tagit del av tidigare. En kritik mot vår analysmetod är om det är möjligt att värja sig mot den tidigare kunskap vi samlat på oss. Vi har därför har vi haft detta i åtanke för att kunna minimera vår egen påverkan på studiens resultat.

2.5 Databearbetning och analysmetod

För att bearbeta vårt material har vi använt oss av kodning. Att koda empirin gör det möjligt att se sammanhang och mönster, och därmed få ut mer av vår empiri (Jönson, 2010). Den stora volym av data som transkriberingen skapar har gjort att vi önskade göra insamlingen av empirin parallellt med bearbetningen. Den analysmetod som vi har inspirerats av är *Grounded Theory*. Vi har valt att bara endast använda kodningstekniken som *Grounded Theory* förespråkar. Därmed har vi bortsett från resterande steg i processen. Det här har vi gjort få en bra översikt av vårt intervjumaterial, vilket gör att det blir lättare att applicera sin teori (Bryman, 2011).

Grounded Theory innefattar en process som rör sig genom tre kodningsnivåer. Det första steget för oss var att göra en öppen kodning, som går ut på att bryta ner vår empiri. Det har vi gjort genom att jämföra data och ta fram relevanta begrepp. De här begreppen har vi sedan ordnat i grupper och kategoriserat. I nästa steg har vi påbörjat en axial kodning där vi fört samman vår data på nytt för att nu skapa kopplingar mellan kategorierna. De här kopplingarna har vi gjort för att tydligare kunna se sammanhang, mönster och orsaker. Till sist så har det varit av vikt att utföra en selektiv kodning. Den här kodningen har gått ut på att finna vårt centrala fokus och göra det till en kärnkategori, vilken de andra kategorierna kunde relateras till. Det här sista steget är till för att hjälpa författaren att hålla en röd tråd genom kodningsarbetet (Bryman, 2011). Vi presenterar våra kärnkategorier som rubriker i resultatavsnittet. När författaren rör sig genom de här kodningsnivåerna är det varit viktigt att ständigt jämföra de företeelser som kodas inom en kategori, för att kunna analysera och teoretiskt bearbeta dem (Bryman, 2011).

En kritik mot *Grounded Theory* handlar om huruvida det är möjligt att åsidosätta tidigare kunskap om området och dess begreppsapparat (Bryman, 2011). Det vi sett och därmed observerat under den här undersökningen styrs till viss del av vår tidigare kunskap. Återigen har det varit av vikt för oss att vara medvetna om den förförståelse vi har. Under skrivandets gång har vi försökt vara uppmärksamma på saker som verkar självklara för oss eller de vi intervjuar. Saker som ter sig självklara kan vila på outtalade grundantaganden, som är olika för alla. Det är därför viktigt att använda sig av ett reflekterat skrivande (Blom, Morén, Nygren, 2006).

Bryman (2011) framhäver att det inte är lätt att på ett enkelt sätt beskriva vad *Grounded Theory* är, då grundarna utvecklat två olika banor av metoden. Utöver det finns det även många olika tolkningar och beskrivningar av dessa, som gör det svårt att fastslå hur metoden ska tillämpas. Konsekvensen av det blir att det finns variation i vilken utsträckning forskare väljer att följa de principer som finns (Bryman, 2011). Vi har som sagt bara använt kodningstekniken, men vi har dock gjort en avgränsning även där. På grund av vår tidsbegränsning har vi inte gjort ytterligare en empiriinsamling innan det sista kodningsskedet. Den ska göras tills ny data inte ger mer, och så

kallad teoretisk mättnad uppnås (Bryman, 2011). Under våra intervjuer har vi gjort mentala noteringar och fört korta anteckningar. Det har gjort att vi redan innan kodningsarbetet kunnat se vissa mönster hos våra informanter. Med hänsyn till att undersökningen är så pass liten så känner vi att vi tack vare det noggranna kodningsarbetet fått en viss teoretisk mättnad, i den mening att vi kände att vi fick likartade svar från alla de informanter vi pratade med. Ytterligare intervjuer med yrkesverksamma inom samma områden hade troligen inte gett oss någon ny kullkastande information.

2.6 Etiska överväganden

Det är viktigt att man gör etiska överväganden när man genomför en undersökning. Framförallt en undersökning av det slag när man använder sig av intervjuer som metod för insamling av empiri. Som tidigare nämnt har vi varit noga med att informera intervjupersonerna om syftet med vår undersökning och att de skulle samtycka till att medverka enligt informations- och samtyckeskravet (Bryman, 2011). Enligt konfidentialitets- och nyttjandekravet (Bryman, 2011) har vi också varit tydliga med att informera om att de som deltar i undersökningen kommer att bli avidentifierade och att vi inte ska använda materialet till några andra syften än till själva undersökningen.

Vi valde att inte kontakta och intervjua någon person direkt ur målgruppen för att undvika att någon kommer till skada. De personer som vi har intervjuat är professionella som i sitt yrke på något sätt kommer i kontakt med målgruppen, direkt eller indirekt. Därmed har vi även undvikit att inkräkta på någon individs privatliv, vilket Bryman (2011) menar i vissa fall kan vara problematiskt. Genom att tydligt ha informerat om syftet med vår undersökning har informanterna fått klart för sig vad den går ut på och därmed också varit säkra på vad de har samtyckt till. I informationsbrevet som vi skickade ut upplyste vi också om deltagarnas rätt till att hoppa av eller avbryta pågående intervju.

Det faktum att vi är två personer som har arbetat tillsammans minskar risken för att någon av oss omedvetet har undanhållit information för de som deltar i intervjuer. Vid all kontakt med informanterna och vid alla intervjuerna har vi båda deltagit. Dessutom har vi valt att belysa en fråga, inte besvara den. Därför har vi varit mindre selektiva i bearbetningen av materialet och i vårt sätt att ställa frågor under intervjuerna.

3. Teori

3.1 Det ideala offret

Idag tillskriver vi olika grupper i samhället vissa egenskaper och de egenskaperna påverkar huruvida vi kan se dem som offer. Teorin om det idealiska offret fokuserar inte på vilken individ som mest ser sig som ett offer eller vem som löper stor risk för att bli utsatt. Istället ligger fokus på hur samhället ser på offer. För att få status som ett idealt offer så är det fem egenskaper som individen eller gruppen måste ha, där svaghet är den första (Christie, 2001). Christie (2001) menar att sett till svaghet är idag sjuka, gamla och väldigt unga personer kandidater för att vara idealiska offer. Utöver svaghet behöver individerna även vara upptagna med ett respektabelt projekt, exempelvis på väg hem från att ha besökt sin sjuka moder. Offret behöver befinna sig på en plats som det inte går att klanka ner på och det skulle kunna vara på gatan under dagtid. Utöver det så ska förövaren vara stor och ond i jämförelse och sist men inte minst vara okänd, alltså helt utan personlig relation till offret. Idag kan det finnas ett sjätte villkor för att vara ett idealt offer och det är att individen eller gruppen är tillräckligt mäktig för att göra sin röst hörd och uppmärksamma att man befinner sig i en offersituation. Kruxet här är att individen i fråga måste vara tillräckligt svag för att inte bli ett hot mot andra viktiga intressen. Om kvinnor exempelvis skulle bli helt jämställda så skulle de förlora status som ideala offer. De som vill uppmärksamma sin situation måste alltså se till att inte ta plats från andra (Christie, 2001). Kombinationerna av de här faktorerna visar hur svårt det är att få en allmän status som ett offer i dagens samhälle.

En ung man kan vara ett exempel på någon som har svårt att få status som ett idealt offer på grund av att han som man mer generellt ses som stark. Han är sannolikt också lika stor som förövaren. Den unga mannen kanske inte gör något respektabelt utan istället kanske är på väg hem efter att ha festat eller bråkar med en bekant på festen, och därmed kunde ha skyddat sig genom att inte vara där. I ett sådant fall uppfyller den unga mannen alla kriterier för att inte vara ett idealt offer (Christie, 2001). Nilsson (2003) fyller i med att konstatera att offret kan få skulden då skuldfrågan är knuten till när och var som övergreppet inträffade. Han exemplifierar med en onykter man som misshandlas sent en kväll och som på grund av det får en del av skulden själv.

Christie (2001) och Nilsson (2003) diskuterar även en annan typ av offer som existerar i vårt samhälle och det är det ovetande offret. Alltså de som faktiskt drabbas men som inte vet om att de gör det eller varför de gör det. Ett exempel på det här är de klasskillnader vi har. Människor dör olika tidigt beroende på vilken klass de tillhör och är därför offer för strukturellt våld (Christie, 2001) Vi funderar över om strukturen inom patriarkala familjer sätter unga män i en liknande situation.

Jämte det ideala offret finns även en ideal gärningsman. Bilden av den idealiske gärningsmannen ser vi ständigt i all typ av media. Heberlein (2005) menar att vi med medias hjälp försöker dela in saker i gott och ont, samt offer och förövare. Denna bild behöver vi för att känna oss trygga och för att veta vad som är just gott och ont. Hon hävdar även att de beskrivningar som finns i media är personers erfarenheter och att de formar normen om vad som är vad. Den här typen av kategoriseringar blir svårare när en individ är både offer och förövare. Barnflickan i Knutby är ett sådant exempel, då hon framställdes som offer för den manipulativa makt som pastorn hade och samtidigt som förövare då hon utförde mordet (Heberlein, 2005). Det idealiska offret är beroende av en idealisk gärningsman. Om den ena fyller alla kriterier så ökar chansen att den andra gör det också. Gärningsmän som flyter ihop med offren är inga bra gärningsmän. Ett exempel är en knarklangare som är ett offer för drogerna, innan han faktiskt börjat langa själv. Detsamma gäller tvärtom, att offer som flyter ihop med gärningsmän inte heller är bra (Christie, 2001).

Den idealiska gärningsmannen är en individ på avstånd och ju mer främmande den är desto bättre. Ju mindre mänsklig, desto bättre. Christie (2001) fortsätter och menar att om vi har en förenklad bild av den ideala gärningsmannen så kan vi andra fortsätta som vanligt. Problemet med det är att samhället har ”skapat” fler monster än vad som faktiskt finns. Nilsson (2003) menar att gärningsmannen är som de flesta andra i sina relationer och egenskaper, vilket inte passar in i bilden av att gärningsmannen är stor, ond och främmande. Den synen vi har av gärningsmän har enligt Christie (2001) kommit till under senare tid. Under 1970 – talet sågs gärningsmän mer som offer för omständigheterna och vi hade en mer förstående syn av dem. Heberlein (2005) påpekar att vi idag lätt glömmer hur en individ som en gång varit offer, vid ett senare tillfälle kan bli förövare av samma anledning. Just på grund av att de varit utsatta för de övergreppen själva.

4. Resultat

Som nämns tidigare är vårt syfte att belysa hur yrkesverksamma ser på unga mäns roll och situation inom hedersproblematik. För att göra det har vi intervjuat tre socialarbetare, två skolkuratorer och två personer som jobbar mer fokuserat med hedersproblematik.

Vi har gått igenom och diskuterat vårt intervjumaterial för att kunna jämföra intervjuerna. Genom det har vi fått fram begrepp som vi har kodat det transkriberade materialet efter. Vi har samlat begreppen i kategorier för att skala bort sidospår och för att kunna hålla fokus på vårt syfte. I samband med det har vi letat efter tydliga mönster som kan besvara våra föreställningar. Genom detta kodningsarbete har vi funnit fem kärnkategorier: ”att leva i två världar”, ”kontrollen ses som normal”, ”problemets karaktär”, ”resurser” och ”yrkesverksamma socialarbetares syn på killarna”. Utifrån dessa kategorier presenterar vi vårt resultat.

4.1 Att leva i två världar

Flera informanter vittnar om att det idag råder stor förvirring bland ungdomar i patriarkala familjer och många kämpar med att kunna förhålla sig till det man kommer ifrån och det man lever i. De menar att det är svårt för killarna att hitta ett gyllene mellanläge. En informant berättar att ”*de vill ju ha kvar allt det som är bra med kulturen och familjen och allt*”. Både de vuxna och barnen drabbas av denna kluvenhet. Även om föräldrarna är medvetna om att det råder andra normer och värderingar, känner de också en viss press från släkt och vänner. Detta måste man som professionell ha förståelse för, enligt alla intervjupersoner. För ungdomarna kan denna kollision mellan två helt olika världar leda till en identitetskris. När de då tar avstånd från hedersnormer eller till och med söker hjälp för att komma bort ifrån det, måste de hitta sin nya identitet, vilket en av informanterna påpekar.

Föräldrarna är en avgörande faktor när det gäller ungdomarnas förhållningssätt till två världar, vilket flera av våra informanter uppger. ”*En utmaning i vårt arbete om vi jobbar med information till personal och elever på skolan, så förändrar vi kanske attityder till viss del, men vi behöver också jobba med föräldrarna*”, som en av dem uttrycker det. Några av våra informanter anser dock att det skulle krävas ett generationsbyte, alltså att den äldre generationen försvinner, för att något verkligen ska hända. En faktor som framförallt en av intervjupersonerna starkt betonar är den situation som föräldrarna hamnar i när de kommer till ett nytt land. Tidigare har man varit familjens överhuvud och försörjare, och plötsligt har man ingenting. För att återfå kontrollen håller man ännu hårdare om det man vet och känner sig trygg med.

En skolkurator berättar att ungdomar från patriarkala familjer är väl medvetna om att de står med benen i två olika världar. Kuratorn menar att det rent generellt finns en tendens att ungdomar lever dubbelt och visar upp annan sida hemma än vad de gör i skolan ”...*att man som tonåring kör en grej och sedan visar upp en annan sida hemma kan vara i vilket land, kultur och social sammansättning som helst*”. Däremot, menar kuratorn, att det är möjligt att detta dubbelt blir mer avancerat om man riskerar att råka illa ut. På grund av det väljer ofta killarna från patriarkala familjer att inte berätta hemma hur deras systrar betar sig i skolan, enligt båda skolkuratorerna. Det är dock viktigt att förstå att föräldrarna inte menar att utsätta sina barn för skada, vilket alla informanter är överrens om. En socialsekreterare uttrycker att ”...*de är inte några illasinnade människor och att man inte ska döma dem*”. De agerar bara utifrån vad de tror är bäst för sina barn. En av skolkuratorerna menar att man ska vara försiktig med att ta för givet att föräldrar sätter gränser för sina barn på hedersrelaterade grunder. Det är snarare naturligt och hälsosamt att föräldrarna sätter gränser, framförallt när barnen är tonåringar och ”*när man frigör sig och gör*

saker som föräldrarna inte tycker om”.

Ännu en viktig faktor som informanterna anser vara nödvändig att prata om är killarnas syn på kvinnor och jämställdhet. Enligt en av dem handlar det mycket om att prata om *”en negativ maskulinitet som går emot jämställdhet”*. En av skolkuratorerna berättade om en kvinnosyn bland eleverna där man glorifierar oskulden samtidigt som man kräver att tjejen ska vara sexuellt tillgänglig, *”...det är lite madonnan och slampa”*.

4.2 Kontrollen ses som normal

På frågan om hur de upplever att killarna de träffat ser på sin roll konstaterar en informant att *”De flesta killar som jag har träffat ser inte något fel i det, de ser inte att det finns ett problem”*. Vidare förklarar informanten att de killar som har sett och känt att det är ett problem är de som träffat en tjej som är hårt hållen och att man själv kommer från en mer acklimatiserad familj som inte har ett lika stort hederstänk. Förutom detta så upplever informanten att det är många killar som inte tycker att det är ett problem att de ska kontrollera sina systrar *”Det är liksom ’ja men det är så det ska vara’”*. En annan informant delar uppfattningen och uttrycker att *”Det känns som att många vet om att såhär är det bara. De tycker det, så här är det bara”*.

En skolkurator berättar att det kan vara jobbigt för en kille att ha ett vanligt tonårsliv samtidigt som han har kraven hemifrån. Skolkuratoren menar att dessa killar kan säga att det är jobbigt men att samtalen ändå oftast slutar med att *”... de ser det ändå som sin uppgift att göra det, det skulle aldrig falla dem in att inte göra det, det är ju deras jobb att göra det och det är ju rätt. Vill jag inte göra såhär så är det mig det är fel på, ungefär...”*. Det här, menar skolkuratoren leder till att de inte ifrågasätter det och tyder på att det sitter väldigt djupt inne att det är såhär det ska vara. Vid tillfällen som dessa så hittar de egna system för att leva med det här. En av informanterna kan känna en stor orättvisa i deras situation, då det är en begränsning för både killarna och tjejerna. Informanten påpekar dock att hon och ungdomarna inte ser det likadant och säger att *”För dem så är det så naturligt, för det är någonting de är uppvuxna med...”*. Informanten inflikar även att det speciellt gäller tjejerna och att de vet att de inte får ha en pojkvän eller ha sex innan de gifter sig.

En skolkurator nämner hur killarna kan känna sig splittrade över att behöva hålla koll på kvinnliga familjemedlemmar då de antingen sviker exempelvis systemen, eller föräldrarna eftersom han ser sig tvungen att ljuga. På grund av att de är uppvuxna med det, så får känslor som dessa ge vika för en acceptans av att det är så det är. Det pratas inte om detta så ofta och skolkuratorns tanke om det är att killarna inte riktigt har den självinsikten än och uttrycker det med att *”många bara kör på det som de har lärt sig och de ifrågasätter just nu andra saker i livet än just dehär grejerna”*. Uppgiften att vara beskyddande mot flickorna upplever skolkuratoren görs utan att de kanske

egentligen vet varför och härleder återigen till att de inte än har den självinsikten att ifrågasätta det än. En annan informant förklarar det med att *"... de kanske inte upplever det som ett problem för att de lever i det och kompisarna lever i det. Och de kanske fortfarande är tillräckligt unga för att det inte ska vara så viktigt..."*. Informanten påpekar också att hon tror att deras unga ålder gör att det ibland inte ens finns i deras världsbild att träffa någon, bli kär och sedan berätta det hemma, framför allt inte om det är någon av samma kön. Det är helt otänkbart och ses inte som något problem då det är så det är. Ytterligare en informant är inne på liknande tankegångar och påpekar att *"... på vissa skolor där majoriteten har föräldrar som har denna syn, blir konflikten inte lika stor som om det hade varit en skola med elever från hela världen. Och fler ungdomar som är födda i Sverige"*

På frågan om de stöter på hedersproblematik i sitt arbete svarar en socialsekreterare ja, men påpekar att det inte är så uttalat. Samtidigt menar socialsekreteraren att hon kan se tendenser men *"... inte kanske att det är så allvarligt att det uppfattas som ett problem, varken av de själva eller att det är så stort att det är ett jättestort problem"*. Det kan gälla saker som att en flicka inte borde vara ute och leka för att de ska vara hemma, men socialsekreteraren menar att det går att jobba på det med föräldrarna så att de får det. I samverkan med andra yrkesgrupper märker socialsekreteraren dock av en annan situation *"... men sen stöter jag ju på det utifrån samverkan med skolan och så, och samverkan med andra socialsekreterare. Och där är det mer allvarlig problematik om heder..."*

En av informanterna funderar över hur killar ser på sin situation. Informanten uttrycker att det handlar om individen men fortsätter med att berätta att det finns killar som tycker att det är helt rätt att kontrollera tjejer och de som tycker att det är synd om föräldrarna som är tvungna att utföra bestraffningar. Slutligen yttrar informanten att *"sen så finns det säkert de som mår väldigt dåligt av det men de håller sig tysta för att det kanske inte ingår i en väldigt stark machokultur. Att uttrycka någonting sånt här"*.

4.3 Problemets karaktär

När vi frågar en socialsekreterare om hon upplever att det är mest tjejer eller killar de möter på socialtjänsten när det gäller frågor som rör hedersproblematik, får vi svaret att det är svårt att säga men *"... jag tror att man generellt är mer öppen för att se flickor som utsatta"*. Hon berättar att de hade haft en kille där det missades på flera instanser att han var hedersutsatt. Socialsekreteraren menar att *"det var ju definitivt en hedersfråga, men eftersom han var kille och hade hunnit bli över 18 och hade en kriminell bakgrund så var det svårare för socialtjänsten som jag förstod att se honom som ett offer. Men han var det"*. Socialsekreteraren fortsätter med att hon tror att socialtjänsten inte ser pojkar lika mycket och att *"jag tror att det är att man inte ser pojkar och män"*

som offer i samhället lika mycket. Och att bilden av en hedersutsatt person är en flicka som blir kastad från balkongen”. Fadime är omtalad men det finns inte någon motsvarande historia om någon kille, plus ”...att en pojke som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck kan också behöva agera som förövare och då blir de inte sedda på samma sätt”. En annan socialsekreterare har samma uppfattning och förklarar att om det kommer in en kvinna i receptionen och säger att hon blivit ovän med sina föräldrar och att hon inte kan vara hemma för att hon är rädd för dem så ”klickar det in” att det kan vara hedersrelaterat våld. Hon menar att det självklart inte behöver vara så, bara för att tjejen inte är svensk, men att risken finns och därför kollar man upp det. Socialsekreteraren uttrycker sedan att ”däremot så klickar det inte in på samma sätt om det står en kille i receptionen och säger samma sak...”. En skolkurator förklarar att flickor är mer benägna att komma in till henne och mer vana vid att prata om sina problem, medan pojkar, särskilt inte de som har problem ”inte känner sig bekväma i att sitta här på en stol bara han och jag och prata...”.

En annan socialsekreterare berättar om hur hennes sätt att se på hedersproblematik har förändrats, ”... när jag tog examen så hade jag svårt att acceptera hedersbegreppet för att jag tyckte att det var generaliserande för kulturer. Mäns våld mot kvinnor är strukturella problem i alla kulturer oavsett religion. Men nu kan jag se skillnad”. Vidare förklarar socialsekreteraren att nu går tankarna till länder som har ett hederstänk om hur en kvinna ska bete sig och hur hon ska vara, som är mer utbrett än i västländska samhällen. Självklart finns problematiken i västländska samhällen och exempelvis svenska familjer också, exempelvis i form av ”hora – madonna” fenomenet eller i ett motstånd mot hbtq (Homo-, bi-, transexuell och queer), men skillnaden är att det inte involverar hela släkten på samma sätt. Flera informanter anser att ett påstående om att det inte finns någon hederskultur handlar om politisk korrekthet och att man inte får lov att säga att något är fel. Socialsekreteraren menar inte att grupper som Sverigedemokraterna har rätt utan snarare att ”den här frågan hela tiden måste lyftas upp, att det är ett problem som gärna förminskas”. Hon menar att de som säger att det inte finns något hedersvåld vinner mest mediautrymme och det gör delvis att det finns en tendens att se det som de andras problem, ”men det här är vårt problem. Det här är ett gemensamt problem”. En annan informant ser det här som ett patriarkalt problem och menar att det handlar om mansstyre och mäns överordnande över kvinnor, vilket en skolkurator håller med om och inflikar att nästan alla kulturer har någon sorts total begränsning av kvinnans roll. Informanten tror att man borde jobba med männen men att ”... det är svårt att lära gamla hundar sitta. Därför ska vi prata med ungdomarna”. För att förtydliga nämner informanten att man måste se till svensk utveckling och att exempelvis hustruaga var tillåtet för fyrtio år sedan och att kvinnor då inte fick rösta eller ära. Det här menar hon att man måste förklara och visa på vad vi har behövt göra för att komma dit vi är, samt konstatera att vi ännu inte är jämställda, vilket gör att ”folk får aha –

upplevelser". Denna inställning är något som flera informanter instämmer i.

En av informanterna uttrycker att *"vi skriker på goda manliga förebilder. Men det finns inte så många av dem i de områden vi behöver dem. Så att, jag tror att killar skulle ha väldigt stor benägenhet till att kunna prata. Men vem ska de prata med?"*. Den här informanten menar att det måste finnas en naturlig miljö som de här killarna kan vara bekväma med att prata i. Ibland kan gemensamma nämnare med en vuxen hjälpa, exempelvis att vara av samma kön. Fortsättningsvis beskriver informanten hur föräldrar i patriarkala familjer inte alltid har någon att prata med, *"Många föräldrar vet inte hur de ska gå tillväga i det här systemet. Och då blir ju det enklaste det de känner till. För att du ska ha kontroll och skydda dina barn så sätter du gränser, vilket de gör utifrån en föreställning om hur det svenska samhället ser ut"*. Detta är en föreställning som, enligt en skolkurator, kan vara grundad i att det finns så mycket hemskt i Sverige som kan hända, så som droger, slagsmål, rån eller våldtäkt. Informanten påpekar även att vissa föräldrar har fastnat i utvecklingen. De har flytt från sitt hemland och har inte följt utvecklingen där under åren. Det kanske inte är lika strikt där längre, men de lever kvar i det och vill uppfostra sina barn så i ett annat land. En skolkurator känner igen sig och upplever att fäder kan tycka att det är dumt att deras barn gått och pratat med skolkuratoren för att de är misstänksamma mot myndigheter. Deras syn på myndighetspersoner kan vara sådan för att de inte egentligen vet vad myndighetspersoner gör och socialsekreteraren menar att det blir ett glapp *"där de inte riktigt förstår skolsystemet eller socialen..."*. Ytterligare en skolkurator talar om hur föräldrarna blir arga för att barnet själv tagit kontakt, men menar att föräldrarna blir arga för att de tycker att killen är en *"mes"* och borde kunna försvara sig själv. Kuratorn berättar om en fader som uttryckt sig så här: *"jag önskar att min son istället för att gå och klaga till dig hade slagit tillbaka"*.

En informant anser att vi gör det enkelt för oss i samhället när vi kategoriserar och att den etikett vi väljer att sätta får definiera allt. I verkligheten är dock inte allting så allvarligt som det planerade våldet och hedersmordet. Hon menar att detta grova våld är toppen på isberget och är inte en bra bild av verkligheten. Resonemanget om heder tas upp av en annan skolkurator som menar att heder finns hos alla människor fast på olika sätt. Hon säger att *"ordet heder har blivit förknippat med bara människor från andra länder. Men jag har också heder"*.

4.4 Resurser

Alla intervjupersoner anser att det i nuläget finns alldeles för lite resurser riktade mot individer som är drabbade av hedersrelaterade problem, oavsett om man är kvinna eller man. Det skiljer sig dock en hel del mellan kommuner. Samtliga är däremot överrens om att resurser för killar i princip är obefintliga. Ett exempel på det är skyddade boenden som i de flesta fall endast vänder sig till flickor

och kvinnor. En socialsekreterare berättar att vid de tillfällen då en kille behöver ett akut boende måste han vänta tills ett boende erbjuds honom. I annat fall blir han hänvisad till härbärgen eller andra liknande alternativ. Förutom skyddade boenden och andra akuta insatser saknas det mer förebyggande åtgärder som till exempel tillräckligt många fritidsgårdar. En skolkurator poängterar att ”...*de behöver något som är nära och helst organiserat*” för att undvika att ungdomarna hamnar i kriminalitet och drogmissbruk. Skolkuratoren betonar även vikten av att ha en dialog med både ungdomar och föräldrar. På så vis ökar man medvetenhet och får förståelse för varandra.

En av informanterna menar att en anledning till att det inte finns så mycket resurser för killar kan vara att det inte finns någon efterfrågan. Om fler och fler killar öppet vågar ta avstånd ifrån hedersproblematiken skulle det förmodligen dyka upp mer resurser. En annan informant förmodar att vissa unga män som söker hjälp för missbruk eller som önskar hjälp att ta sig ur kriminella gäng, kanske egentligen vill komma ifrån hedersrelaterade problem. Informanten menar att det är viktigt att vara uppmärksam på subtila signaler och ställa de rätta frågorna när man misstänker att det ligger till på det viset.

Några informanter föreslår att en lösning på problemet är att öppna en samtalsmottagning som vänder sig både till kvinnor och män. Denna mottagning skulle kunna ingå i det kvinnofridsprogram som redan finns i Malmö och som är politiskt framtaget. Flera arbetsplatser befinner sig på ett planeringsstadium där man börjat uppmärksamma hedersrelaterade problem och att de kräver särskilda insatser. En av socialsekreterarna berättar att de för tillfället ”*försöker komma fram till ett färdigt förebyggande utbildningspaket till skolorna med tips och hjälp om hur man kan jobba med det så att attityderna förändras bland ungdomarna*”. Informanterna är överrens om att kunskapen och förståelsen bland professionella som kommer i kontakt med hedersproblematik måste förbättras. Dessutom påpekar en socialsekreterare att det behövs en lagändring som gör det lättare att döma för brott i hederns namn, till exempel genom ett starkare vittnesskydd. Som det ser ut nu är det svårt att få tag i vittnen och därmed blir det också svårt att döma någon.

4.5 Yrkesverksamma socialarbetares syn på killarna

En socialsekreterare berättade om ett fall på en skola där en pojke tog parti för en flicka som blivit kallad smutsig. Pojken blev då själv utsatt, både av sina vänner och av sin familj: ”*För han hade skyddat en smutsig flicka. Och om hur han ser på det, det är väldigt svårt att se om han ser sig själv som offer av sin pappa eller så...*” För personalen på skolan var pojken en hjälte som vågade stå upp för sin vän när alla andra var emot henne, medan resten av hans omgivning ansåg att han var lika smutsig som flickan. Socialsekreteraren trodde att pojken förmodligen kände sig väldigt kluven då han å ena sidan inte ville bli inblandad, men å andra sidan ville se till att hans vän fick stöd. Hon

säger att *”Det finns en dubbelhet i det, man är både offer och förövare samtidigt och där kan man nog pendla tror jag.”* På liknande sätt uttryckte sig alla informanterna när vi frågade hur de såg på killarnas roll inom hedersproblematiken. Trots att de menar att killarna också kan ses som offer, vittnar de om att myndigheter ändå har svårt att erbjuda dem hjälp. Informanterna antar att det har att göra med den traditionella synen på manlighet. En av dem uttrycker det så här: *”Men jag tänker att män, i ett samhälle där män inte ses som offer så är det rätt svårt att se sig själv som utsatt”*.

Det är inte bara flickor och kvinnor som kan bli offer för hedersproblematik, menar informanterna. Killar kan också bli utsatta för repressalier om de inte följer de regler som familjen önskar. En skolkurator berättar om killar hon har träffat som tycker att uppgiften att kontrollera sina systrar känns tung och jobbig, *”... de känner sig splittrade... men sedan vet de om, de är själva uppvuxna med lite av den kulturen och lite av den kulturen ...”*, Skolkuratoren menar alltså att killarna är medvetna om hur ungdomskulturen i Sverige ser ut eftersom de själva är del av den. Förutom familjens krav och eventuella bestraffningar, menar en annan informant att killarna kan vara offer för ytterligare en företeelse. Hon menar att killarna också är offer för sitt eget sammanhang och för *”ett patriarkalt förtryck som faktiskt utövas av pojkar mot pojkar”*. Vidare påpekade hon att *”man är offer för den struktur man är en del av, bärare av”*. Informanten menade att detta är ett machoideal som killarna försöker eftersträva som blir destruktivt både för killarna själva och för tjejerna. Detta ideal måste man som professionell våga utmana, både i skolan och i övriga sammanhang. Skolkuratoren vittnade även han om en hård attityd som råder mellan killarna och menar att *”de är också delaktiga i att behålla det här tänket”*, och syftar då på hedersnormer. Ytterligare en informant menar å sin sida att det med största sannolikhet finns många individer som mår väldigt dåligt, men som inte vågar söka hjälp eftersom de ingår i denna starka machokultur. Som man ska man inte be om hjälp, det är väldigt skamfullt, och dessutom riskerar man att förlora respekten från omgivningen.

Den hårda attityd som råder i skolan, tror båda skolkuratorerna, hör ihop med en uppfattning om att man så långt det går ska klara sig själv och skydda familjen. *”Det hör ihop med att man inte ska gola, man ska inte snacka med polisen, eller med myndigheter generellt”*. På så vis är de överrens om att killarna på många sätt har det tuffare, även om flickorna riskerar och i värsta fall råkar ut för värre repressalier. De menar att det för killarna handlar om *”den här stoltheten och att inte kränka varandra som är nästan ännu värre”*. Killarna lägger mycket energi på att ständigt försöka upprätthålla sin heder, men det kan vara problematiskt. Den ena skolkuratoren berättar om fall där föräldrarna blivit inkopplade efter verbala och fysiska sammandrabbningar, där fäderna menar att sönerna borde stått på sig bättre. Det är tydligt att pressen på att inte tappa ansiktet är stor hemifrån, vilket har en inverkan på hur killarnas relationer ser ut.

5. Analys och diskussion

5.1 Analys

Enligt informanterna är den generella bilden av hedersproblematik att det främst drabbar kvinnor och att det är män som är förövare. Vidare menar informanterna att även myndighetspersoner influeras av den bild som media framställer, och det resulterar ofta i att de inte fokuserar på män som är drabbade. Flera informanter nämner den typiska mansbilden som ytterligare en orsak till ett bristande fokus på män. Hansson (2010) menar att bilden av män är präglad av mod, styrka och en roll som både beskyddare och bestraffare, vilket inte passar ihop med offerskap. Egenskaper som dessa är centrala för en man i en familj med hedersnormer. En informant påpekar att mannen förlorar sin stolthet och respekten från omgivningen om han inte lever upp till dessa egenskaper. Att söka hjälp är ett steg som många förmodligen inte klarar eller vågar ta, då det innebär att man erkänner sig själv som ett offer. Den här mansbilden tror vi är djupt rotad och är en viktig orsak till att de unga männen inte ser sig själva som offer. Därmed är de också mindre benägna att söka hjälp. Några av informanterna framhäver att det här gör att det inte finns någon efterfrågan på resurser och därför finns det heller inga att tillgå i de få fall det begärs. Enligt teorin om det ideala offret är det bland annat viktigt att göra sin röst hörd och uppmärksamma att man är ett offer (Christie, 2001). Om de unga männen inte uppmärksammar sin situation så är chansen liten att samhället gör det.

Hur ser då de professionella som vi har talat med på killarnas roll och situation inom hedersproblematik? Upplever de att de själva har bristande fokus på dessa unga män eller uppfattar de dem som offer? Samtliga informanter menar att killarna är offer och förövare samtidigt, då de både ska kontrollera och straffa sina kvinnliga familjemedlemmar, med vetskapen om att de riskerar att utsättas för detta själva om det inte görs eller om det ifrågasätts. Några informanter nämner detta som ytterligare en orsak till att myndigheter missar de unga männen. Trots att informanterna är överrens om att killarna har en dubbel roll, poängterar flera att tjejerna drabbas hårdare. Ett exempel som tas upp är att en tjej blir hårdare bestraffad än sin bror, om hon pratar med en kille i skolan. De menar att tjejerna riskerar fysiska repressalier i en större utsträckning än vad killarna gör. Arkan (2011) visar dock en annan bild. När han till en början vägrade gifta sig med sin kusin så blev han utsatt för fysisk misshandel och blev utfrysad av sin släkt. Möjligtvis indikerar detta att unga män blir mer utsatta än vad de yrkesverksamma tror. Det faktum att informanterna inte träffar så många killar som är hedersutsatta gör att de inte har en tillräcklig kunskap om unga män inom hedersproblematik som målgrupp. Kanske pekar detta på att det till viss del är stereotypa bilder som informanterna grundar sin uppfattning på. En informant förklarar hur det missades på flera instanser att en kille var hedersutsatt på grund av att han var just kille och hade en kriminell bakgrund. Någon

med kriminell bakgrund kanske inte i första hand blir sedd som svag och har heller inte sysslat med ett respektabelt projekt (Christie, 2001). Skolkuratorerna talar om hårda attityder i skolan och killarna framställs som offensiva. Troligen är det svårt för de yrkesverksamma att se de unga männen som ideala offer. Kanske är det även svårt för dem att veta hur de själva ska agera i mötet med killarna. I frågan om hur de hade agerat i ett möte med en hedersutsatt kille svarar de flesta att de hade gjort likadant som i mötet med en tjej. Samtidigt lyfter de fram att resurserna endast är utformade för tjejer och därmed blir resonemanget om att agera likadant motsägelsefullt. Onekligen är det svårt för de yrkesverksamma att hur de ska agera i mötet med de unga männen.

Heberlein (2005) beskriver hur media skapar en bild av gärningsmän utifrån individers personliga erfarenheter och hur vi använder dessa bilder för att dela in i gott och ont. Det här gör vi för att känna oss trygga och Heberlein (2005) påpekar hur den uppdelningen blir svår när gränsen mellan dem är diffus. Vi frågar oss om det är möjligt att stå emot stereotypa bilder. Även om informanterna är öppna individer så finns risken att de omedvetet påverkas av bilderna och har antaganden som grundar sig i en blandning av olika faktorer, exempelvis personliga erfarenheter, media och mindre säkerställda källor. Det ger oss trygghet att veta vad som är gott och ont och vem som är offer och förövare. Det leder till att vi måste välja vad killarna är. Christie (2001) menar att det ideala offret är någon som ses som svag, befinner sig på en oklanderlig plats och gör något respektabelt och dess förövare är stor, ond och okänd. De unga männen kan ha svårare än tjejerna att uppfylla de här kraven, främst för att de som män inte ses som svaga och för att de som gärningsmän är större än tjejerna. Tjejerna passar bättre in i rollen som det ideala offret och det här, tänker vi, gör att det inte så konstigt att de unga männen blir förövare. Å andra sidan anser ett par av informanterna att tjejerna också är delaktiga i att upprätthålla hedersnormerna, då de lever med dem och för dem vidare. Därmed är de på ett sätt också förövare men möjligtvis hamnar den rollen i skymundan, eftersom de redan har fått rollen som offer.

Baladiz (2009) upplever att killarna lever i en kollision mellan två världar som de kan ha svårt att förhålla sig till. Vissa informanter håller med och menar att det gör det svårt för dem att hitta sin identitet. De menar att killarna är medvetna om att de lever i två världar. Trots det verkar inte detta bekymra killarna och informanterna menar att de ser det som normalt och inte som en grund till offerskap. Christie (2001) och Nilsson (2003) påstår att en annan typ av offer är det ovetande offret. Vi funderar över om strukturen inom patriarkala familjer gör de unga männen till ovetande offer. Hedersnormerna är så djupt rotade eftersom de vuxit upp med dem, vilket gör att killarna inte ser några svårigheter med sin situation. Vidare vittnar informanterna om att killarna skaffar sig strategier för att kunna leva i båda världarna, vilket resulterar i ett dubbelliv. Det faktum att många utvecklar ett dubbelliv kanske egentligen är ett tecken på att de faktiskt är medvetna om

att de är offer. De strategier som killarna utvecklar kanske görs på ett medvetet sätt, då de har ett mål att kunna ta del av tonårskulturen och fortfarande leva efter familjens regler. En av skolkuratorerna är dock tveksam till det och tror att de ännu inte har självinsikten att ifrågasätta sin situation. I och med att de är medvetna om att de lever i två världar men trots det inte ser och erkänner det som ett problem, finns alltså en reell möjlighet att killarna är ovetande offer.

Det allmänna intryck litteratur och informanter ger, är att killarna är förövare men framförallt offer. De betonar vikten av att se det utifrån killarnas perspektiv och för att en förändring ska ske måste även dem uppmärksammas. Om killarna är offer så ställer vi oss frågan vem deras förövare är. Nilsson (2003) beskriver den ideala gärningsmannen som stor, ond och främmande. Det är familjens hedersnormer som gör att killar tvingas kontrollera och ibland straffa kvinnliga familjemedlemmar, och kollektivet som i sin tur straffar killen om han inte lever upp till de förväntningar som finns. Teorin om det ideala offret förklarar hur offret är beroende av en idealisk gärningsman och att det blir problematiskt om de två flyter ihop (Christie, 2001). Informanterna pekar inte direkt ut någon ideal gärningsman, men de beskriver kollektivets tvingande normer som orsak till killarnas komplicerade situation. Kan det vara så att det är kollektivet som är gärningsmannen? För en man kan det enligt Christie (2001) vara svårt att ses som offer då han sannolikt är lika stor som gärningsmannen och generellt inte ses som svag. Eftersom kollektivet kan vara mycket större än bara familj och släkt, så finns det inte någon egentlig begränsning i hur stort det kan vara. En enskild ung man är därför svag jämfört med kollektivet. Några informanter påpekar att på grund av det behöver man ett bredare säkerhetstänkande på arbetsplatser som kommer i kontakt med hedersproblematik. Många gånger kan kollektivet till stor del bestå av mer eller mindre främmande individer, som vill honom ont genom kontroll och eventuella bestraffningar. På så vis uppfyller kollektivet kriterierna för att vara en ideal gärningsman. Christie (2001) förklarar att ju mer ideal gärningsmannen är desto mer idealisk blir offret och vice versa. Genom att se kollektivet som gärningsman stärks på så vis de unga männens status som offer.

Informanterna är överrens om att förståelsen måste öka från alla håll. De menar att det är allas problem och att vi tillsammans måste ta tag i det för att inte riskera ett ”vi och dem” tänkande. Några informanter menar också att media inte främjar förståelse, då deras mål är att skapa rubriker för att fånga allmänhetens intressen. Den bild media framställer av verkligheten kan bli skev då de bygger på individers personliga erfarenheter, vilket vi tror snarare ökar klyftorna. Christie (2001) anser att den bild media skapat av gärningsmannen är förenklad och att den skapat fler hemska gärningsmän än vad som faktiskt finns. I media är gärningsmannen någon som är mindre mänsklig och någon som inte har normala egenskaper och relationer. Vi vill inte veta att gärningsmannen är

mänsklig och därmed blir det lättare att se killarna som förövare. Möjligtvis är det så att dessa förenklade bilder även gör det lättare för allmänheten att dela in i ”vi och dem”. Informanterna upplever att det finns en tendens att hedersproblematik ses som ”de andras” problem. En ökad förståelse för problemet och för killarnas situation skulle kollidera med den allmängiltiga synen på heder. Vi vill inte förstå hur någon kan skada sitt barn eller sitt syskon. Samtliga informanter berättar om olika handlingsplaner och projekt som på senare tid kommit till stånd. Det här tyder på att de yrkesverksamma arbetsplatser har börjat behandla hedersproblematik som ”vårt” problem.

5.2 Diskussion

Det är tydligt att de yrkesverksamma socialarbetare vi har talat med ser killarna som både offer och förövare. De uppfattar dessutom att killarna lever i två världar, men att killarna verkar tycka att detta är normalt. Däremot påpekar de att killarna förbises på flera instanser inom socialt arbete. I vår empiri kan vi utläsa olika anledningar till detta. Den dubbla roll, som både offer och förövare, som killarna har gör att det blir svårt att se dem som någon i behov av hjälp. Det kan förklaras utifrån behovet av att dela upp saker och ting i gott och ont, i enlighet med Christies teori (2001). Media bidrar till denna indelning i gott och ont, och bygger även upp de stereotypa bilder vi har av offer och gärningsmän. För allmänheten och även för de yrkesverksamma socialarbetarna kan det vara svårt att stå emot dessa stereotypa bilder. Eftersom informanterna sällan stöter på unga män inom hedersproblematik, finns risken att de bygger sin uppfattning om de unga männen på dessa bilder om offer och förövare. Vi kan inte se att informanterna pekar ut någon specifik gärningsman när de talar om killarna som offer. Däremot beskriver de kollektivet som en orsak till killarnas situation. Vi diskuterar om kollektivet kan vara en idealisk gärningsman och på så sätt ge de unga männen högre offerstatus.

Den generella mansbilden som genomsyrar vårt samhälle går inte ihop med bilden av det ideala offret. Det gör det svårt att se unga män som offer, vilket i sin tur gör att de själva heller inte gör det. Utöver det faktum att det är svårt att se unga män som ett idealt offer, verkar det enligt informanterna även vara svårt att se förbi faktorer som kriminalitet, missbruk eller en tuff attityd.

Arbetet med den här uppsatsen har bland annat fått oss att fundera över killars attityd i skolan rent generellt. De skolkuratorer vi träffat tog båda upp att det råder en hård och tuff stämning mellan eleverna. Både killar och tjejer använder sig av ett grovt språk och har ett behov av att hävda sig. Vidare förklarar de att killarna är snabba med att försvara sin stolthet när de på något sätt blir förolämpade. Dessutom visar de tecken på en skev syn på kvinnor och sexualitet, exempelvis i form av ”hora-madonna” fenomenet. En sexuellt erfaren kille anses vara ”cool” medan en tjej blir kallad för hora. Denna syn på kvinnor och sexualitet, upplever vi, rent stereotypt är förknippad med ett

hederstänkande. Det vi finner intressant och viktigt att påpeka är att det här inte är något som är utmärkande för killar som lever med hedersnormer, utan finns bland alla ungdomar. Därför funderar vi över om en del av det som associeras med heder bland ungdomar, egentligen bara är tonårsattityder.

En annan infallsvinkel som vi valde bort i den här studien är den kulturella aspekten av hedersproblematik. Vi valde inte bort detta på grund av att det inte är intressant, utan för att det borde få så pass mycket utrymme som en egen uppsats ger. Det finns väldigt många åsikter om kulturaspekten, vilket våra informanter bekräftar. Majoriteten påpekar att heder är något som finns inom alla kulturer och att det därför inte går att peka ut någon specifik kultur. För inte så längesedan var heder ett starkt inslag i det svenska samhället och det är något som tonats ner med tiden. Vi menar att det är viktigt att inte glömma bort detta och att inte döma samhällen där utvecklingen avseende jämställdhetsarbetet inte nått så långt. Istället borde vi lägga krut på att se varandra som likvärdiga och lära av varandra. Det må låta som en klyscha men vi tror att det är en nödvändig start som kan bidra till förändring med varje generation. Flera informanter tror på att det kommer att bli förändringar vid generationsbyten men vi tror att detta blir svårt om vi inte satsar på att förändra de attityder som finns bland ungdomarna idag. Även om ungdomarna växer upp i ett västländskt samhälle så är de trots allt bärare av de hedersnormer familjen har och självklart varierar det mycket hur pass strikta de är.

7. Litteraturlista

Asaad, Arkan (2011). *Stjärnlösa nätter: en berättelse om kärlek, svek och rätten att välja sitt liv*. Stockholm: Norstedt

Baladiz, Dilek & Mermer, Menekse (2009). *I hederns skugga: de unga männens perspektiv*. 1. uppl. Stockholm: Gothia

Blom, Björn, Morén, Stefan & Nygren, Lennart (red.) (2006). *Kunskap i socialt arbete: om villkor, processer och användning*. 1. utg. Stockholm: Natur och kultur

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber

Carbin, Maria (2010). *Mellan tystnad och tal: flickor och hedersvåld i svensk offentlig politik*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2010

Christie, Nils (2001) "Det idealiska offret". I Åkerström, Malin & Sahlin, Ingrid (red.) *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur

Gregow, Torkel (red.) (2010). *Sveriges rikes lag: gillad och antagen på riksdagen år 1734, stadfäst av Konungen den 23 januari 1736. Med tillägg innehållande författningar som utkommit från trycket fram till början av januari 2010*. 131. uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB

Hansson, Merike & Hansson, Merike (2010). *Perspektiv på manlighet och heder*. 1. uppl. Stockholm: Gothia

Heberlein, Ann (2005). *Kränkningar och förlåtelse: en etisk studie med hänsyn till föreställningar om offer, förövare, skuld och ansvar*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2005

Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv: en ansats för forskning & socialt arbete*. 1. uppl. Malmö: Liber

May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur

Nilsson, Bo (2003). *Brottsoffer: offerskapets innebörder och villkor i (o)säkerhetens kultur*. 1. uppl. Umeå: Boréa

Schlytter, Astrid (2004). *Rätten att själv få välja: arrangerade äktenskap, kön och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Wikan, Unni (2004). *En fråga om heder*. Stockholm: Ordfront

7.1 Övriga källor

Att möta flickor och pojkar i starkt patriarkala familjer: teori och praktik. (2005). Stockholm: Allmänna barnhuset

Malmö stads hemsida a. (2012). *Statistik om Malmö. Födelseländer per stadsdel.*

Hämtad från: <http://www.malmo.se/Kommun--politik/Om-oss/Statistik-om-Malmo/Utlandsk-bakgrund/Fodelselander-per-stadsdel.html>

Hämtad: 2012-03-30

Malmö stads hemsida b. (2012). *Statistik om Malmö. Utländsk bakgrund per stadsdel.*

Hämtad från: <http://www.malmo.se/Kommun--politik/Om-oss/Statistik-om-Malmo/Utlandsk-bakgrund/Mangfald-i-Malmo/Mangfald-2009.html>

Hämtad: 2012-03-30

7.2 Bilaga 1

Informationsbrev

Hej!

Vi är tacksamma för att Du vill dela med dig av de erfarenheter du fått i ditt arbete. Det gör vår c – uppsats möjlig att genomföra!

Syftet med vår undersökning är att belysa unga mäns roll inom hedersproblematik. Vi upplever att de inte får tillräckligt med utrymme i hedersdebatten. Vi vill därför ta del av yrkesverksammas uppfattning av dessa män och deras roll.

Intervjun kommer att ta ungefär 45 minuter och spelas in med diktafon. Det gör vi för att korrekt kunna återge vad som sägs. Intervjumaterialet kommer endast att användas i den här c – uppsatsen och därefter förstöras. Det kommer att framgå vilka stadsdelar som är aktuella i undersökningen, däremot kommer vi att avidentifiera namn och arbetsplats. Om Du av någon anledning vill avstå från att medverka är det helt ok, och anledning behöver ej ges.

Kontakta gärna oss om du har någon fundering inför intervjun!

Caroline Sjöholm
XXXX-XXXXXX
xxxx@hotmail.com

Hannah Nilsson
XXXX-XXXXXX
xxxx@hotmail.com

Handledare: Yvonne Johansson
yvonne.johansson@soch.lu.se

7.3 Bilaga 2

Intervjuguide: Frågorna justeras för att passa varje yrkesområde.

Bakgrund

- Hur länge har du jobbat som...? Hur länge just här?
- Vilka arbetsuppgifter har du?
- Hur ser din målgrupp ut?

Möte med hedersproblematik

- Stöter du på problematiken i ditt arbete?
 - Berätta på vilket sätt?
- Mest tjejer eller killar?
 - Varför tror du det är den ena mest?
- Hur ser du på killarnas roll? Situation?
- Hur upplever du att killarna själva ser på sin roll? situation?
- Hur är din syn på den generella debatten? Tycker du den stämmer eller inte?
 - Varför/varför inte?

Kontext/Sammanhang:

- Hur agerar du i ett möte med en ung kille som känner sig besvårad eller utsatt av hedersrelaterade problem? Berätta!
- Upplever du att det finns (tillräckligt) med resurser för denna målgrupp?
 - Vad kan bli bättre/har blivit bättre? Hur hade du velat att det skulle se ut?
- Hur ser samarbetet ut med andra sociala myndigheter när det gäller hedersproblematik? Har du något exempel på det?
 - Finns det olika perspektiv? Svårigheter? Vad fungerar bra?
- Hur stort ansvar anser du att din arbetsplats har i arbetet med hedersproblematik?
 - Gör din arbetsplats tillräckligt mycket?
- Upplever du att du har möjlighet till inflytande i frågan om hedersproblematik på din arbetsplats?
 - finns det en uttalad handlingsplan?
 - På vilket sätt uppmärksammar organisationen frågan?